

Джерела та література

1. Алексієвич С. У войны – не женское лицо. Последние свидетели : повести / С. Алексієвич. – Минск : Мастац. лит., 1985. – С. 101.
2. Мицик Ю. А. Історія України : навчальний посібник / Ю. А. Мицик, О. Г. Бажан, В. С. Власов. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 586 с.
3. Зверева Н. Августейшие сестры милосердия / Н.Зверева. – М. : Вече, 2006. – 464 с.
4. Дроков С. Организатор Женского батальна смерти / С. Дроков // Вопросы истории. - 1993. - № 7. - С.87-94.
- 5.Тітовська Ж. Особливості розвитку «сестринського руху» в Російській імперії під час Першої світової війни (1914-1918 рр.) / Ж. В.Тітовська // Збірник наукових праць Харківського національного університету імені Г. С. Сковороди. Сер. «Історія та географія». – Харків, 2014. – Вип. 51. – С. 103-109.
6. Лазарева Е. Героини Первой мировой войны / Е. Лазарева // Добровolec - XX век. - 2005. - № 1. - С.23-58.
7. Пастернак А. Очерки по истории общин сестер милосердия / А. Пастернак. – М. : Изд-во «Свято-Дмитриевское училище сестёр милосердия», 2001. - 350 с.
8. Иванова Ю. Прекраснейшие из храбрых / Ю. Иванова // Военно-исторический журнал. - 1994. - № 3. - С. 93-96.
9. Кравець А., Гуляницький В. Волинськими стежками людських доль 1914 – 1918 рр. / А. Кравець, В. Гуляницький. – Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2015. – 128 с.

УДК (477.82):930.253 «1917-1918»

Олександр Дем'янюк

Події доби Української Центральної Ради на території Волинської губернії в матеріалах архівів України

Проаналізовано згадки про перебіг державотворчих і військово-політичних подій на території Волині в добу Української Центральної Ради у документах й матеріалах вітчизняних архівних установ: трьох центральних і чотирьох обласних. Особливою увагою відзначено фонди архівів областей, території яких під час 1917–1918 рр. входили до складу Волинської губернії – Житомирської, Волинської, Рівненської, Тернопільської. Акцент робиться на подіях, які відбувалися на території Волинського краю і мали найбільший вплив на розвиток тогочасних загальнонаціональних процесів.

Ключові слова: Українська революція, Українська Центральна Рада, Волинська губернія, Волинь, Українська Народна Республіка, архів, джерельна база.

Дем'янюк А. События эпохи Украинской Центральной Рады на территории Волинской губернии в материалах архивных организаций Украины

Проаналізовані документи с информацией о борьбе за государственную независимость и военно-политических событиях на территории Волинской губернии в период Украинской Центральной рады в документах и материалах отечественных архивных организаций: трех центральный и четырех областных. Особым вниманием наделены фонды архивов областей, чьи территории во время 1917–1918 годов были в составе Волинской губернии – Житомирской, Волинской, Ровенской, Тернопольской. Акцент делается на событиях, имевших место на территории Волинского края и оставивших наиболее зримый отпечаток на последующих общенациональных политических процессах.

Ключевые слова: Украинская революция, Украинская Центральная Рада, Волинская губерния, Волинь, Украинская Народная Республика, архив, источниковая база.

Demianiuk O. Events of the Ukrainian Central Council's period at the territory of the Volyn' region as represented in the materials of the Ukrainian archives

Mentions about the course of state-creating and military-political events on the territory of Volyn in the period of the Ukrainian Central Council as enlightened in the documents and materials of Ukrainian archival institutions, namely of three national and four regional archives, were analyzed. Special attention was awarded to funds of archives of regions, whose territories were part of Volyn' region during 1917-1918 – e.g. Zhytomyr, Volyn, Rivne, Ternopil. The focus is made on events that took place in the Volyn' region and, simultaneously, had the greatest impact on the development of contemporary national processes.

Key words: Ukrainian Revolution, Ukrainian Central Council, Volyn' region, Volyn, Ukrainian National Republic, archive, source basis.

Постановка наукової проблеми та її значення. У рік відзначення століття від часу початку Української революції свіжого подиху набувають дослідження тих подій. До активізації наукового

пошуку привело й визнання на державному рівні їхньої важливості для сучасного українського державотворення. Указ Президента України «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років» (№17/2016 від 22 січня 2016 р.), а згодом і розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років та вшанування пам'яті її учасників на період до 2021 року» (№ 777-р від 26 жовтня 2016 р.) сприяли пошвавленню дослідницької роботи в цій царині.

Усвідомлюємо, що незважаючи на двадцятип'ятилітню історію новітньої української державності, не всі сторінки Української революції вивчені, не всі джерела опрацьовані, не всі документи оприлюднені, не всі акценти тих подій розставлені в погляді української історіографії. До тих, ще незвіданих сторінок столітньої минувшини, безперечно, відносяться архівні матеріали, які з різних причин залишилися поза увагою дослідників.

Аналіз досліджень із цієї проблеми. Звісно, що за двадцять п'ять останніх років в Україні з'явилися збірники архівних документів, які дозволяють об'єктивно висвітлювати дискусійні й маловивчені сторінки Української революції, зокрема події доби Української Центральної Ради (УЦР) у 1917–1918 рр. Найповніші серед них: «Українська Центральна Рада: документи і матеріали» [1], «Український національно-визвольний рух. Березень–листопад 1917 року: документи і матеріали» [2]. Природно, що ці збірки, укладені з матеріалів фондів центральних архівів, фактично не торкаються волинської проблематики, хіба що побіжно. Отож, дослідникам «волинської теми» в Українській революції необхідно самотужки шукати відповідні відомості у центральних і місцевих архівах.

Формулювання мети та завдань статті. З огляду на стан розробки обраної проблеми, спробуємо зорієнтувати майбутніх дослідників в архівних матеріалах, присвячених військово-політичним подіям на території Волинської губернії під час доби Української Центральної Ради.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Здійснивши аналітико-синтетичну обробку опрацьованої джерельної бази (три центральних і чотири обласних архіви), вдалося виокремити найсуттєвіші матеріали, які дозволяють підтвердити, або ж спростувати окремі твердження попередніх дослідників доби УЦР. Аналіз фондів як центральних, так і обласних архівів, на наше переконання, дав змогу ширше вивчити проблему участі Волинської губернії в Українській революції, цілісно й об'єктивно підійти до формулювання виважених висновків, тим більше, що опрацьовані нами матеріали, містяться в обласних архівах Житомира, Луцька, Рівного, Тернополя.

Потужна підбірка архівних документів у розрізі досліджуваної проблеми зберігається у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Не повторюючи зміст опублікованих у збірках документів, звернемо увагу на матеріали, які стосуються подій у волинському краї. Так, у фонді 1063 «Рада Народних Міністрів УНР, м. м. Житомир, Київ» знаходимо у протоколах: від 31 січня 1918 р. повідомлення про ситуацію на Волині: «4 повіти зайняті більшовиками, більшовики направляються на Кременець» (тут і далі орфографія та стилістика документів збережені – О.Д.), від 12 лютого: «в справі переїзду до Житомира ухвалено: виїхати сьогодні міністру внутрішніх справ Христюку, а виїзд цілого уряду призначити на 13/2 1918 р.», від 15 лютого: «негайно приступити до заведення адміністративного і громадського урядування на Холмщині і Підляшші» [3, арк. 1, 4, 6].

У фонді 1064 «Рада Міністрів Української Держави, м. Київ» в журналах засідань уряду читаємо: від 31 січня 1918 р. «з боку Коростеня Житомир забезпечен, з боку шосе теж, в Коростишеві стрільці. На Новгород-Волинськ направлено вільне козацтво», далі інформація Жуковського про ситуацію в Житомирі «в місті іде агітація проти Центральної Ради і уряду. Приїхали в Ровно большевицькі агітатори. Необхідно встановити цензуру. В місті в зв'язку з приїздом Уряду росте паніка», від 10 лютого «наші позиції по лінії Овруч–Коростень–Кодня. ... Права німецька колона йде по лінії Рівне–Козятин, середня – І дивізія на Коростень і ліва в напрямку на Лунінець–Гомель», від 3 березня «довести до відома Міністерства військових справ, що на нижченаписані города і міста України накладен одноразовий поімущественний податок на заможні і торгово-промислові кляси із такої розверстки: Житомир – 2 млн. карб., Рівно – 350 карб., по 50 тис. на всі повітові із населенням вище 15 тис. міста Волині, крім окупованих Новгорода-Волинського і Овруча» [4, арк. 6, 7-зв, 13, 2-зв]. Окрім того, у фонді 1064 зосереджено інші документи, напрацьовані урядом УНР під час його перебування на території Волинської губернії. Зокрема, це нормативна база «волинського» періоду УНР стосовно грошової одиниці держави, нового григоріанського числення часу, громадянства держави [5].

Фонд 1115 «Генеральний Секретаріат Центральної Ради» містить низку документів, які підтверджують поступальний державотворчий напрям УЦР, протоколи засідань її комітету. Зокрема в протоколі від 9 березня 1918 р. знаходимо виступ В. Голубовича: «З Києва уряд вийшов на Житомир. В Житомирі перебували десять днів поки там було можливо перебувати, поки було безпечно і поки технічний апарат мав можливість працювати більш-менш без перешкод. ... Після того ми направилися в Сарни. Кілька днів прийшлося перебувати в Коростені на залізничній станції. І тут робота уряду не припинялась. В Сарнах був останній пункт, де перебував уряд до того моменту, коли знов міг вернутися назад. Тут же в Сарнах стало з початку ясно, що своїми силами не можна справитися з натиском, який був наведений з Києва» [6, арк. 4].

У фонді 2581 «Народне міністерство освіти Української Народної Республіки (1918)» знайдено доповідні записки комісара по народній освіті в Рівненському повіті І. Коваленка в Народне міністерство освіти, де є й таке: «Українське населення нашого повіту страшенно скривджене: не дивлячись на те, що наш народ складає 75 % всього населення повіту, він має ні одної державної середньої української школи, тоді як російських шкіл на 7% населення великоруського мається 5. Я гадав би, що потрібно приступити до цілковитої українзації частини існуючих середніх шкіл, а для цього конче потрібно влити український елемент в педагогічні Ради і окрім того, дати плян цілковитої українзації на містах» [7, арк. 10-зв].

Фонди Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України) також містять окремі матеріали, вивчення яких допоможе краще дослідити перебіг подій Української революції на території Волинської губернії. Так, фонд 5 «Комісія з історії громадянської війни при ЦК КП(б)У. 1917–1938 рр.» містить матеріал про ситуацію в Україні станом на 15 грудня 1917 р., містить дані про більшовицьку агресію на території північних повітів Волині в грудні 1917 р. Читаємо щодо Волині: «Великороси поступово залишають Південно-Західний фронт. До району станцій «Казатін» – «Здолбуново» розброєно три більшовицьких полки. Розброєні дали чесне слово ніколи не виступати проти України. Після чого розброєним було повернуто зброю» [8, арк. 70].

У документі фонду 57 «Документи періоду підготовки і проведення ВЖСР і громадянської війни в Україні. 1917–1920 рр.» від 29 листопада 1917 р. зафіксовано: «На зборах Дубенської ради було 64 особи есера і меншовиків 11 осіб, але вони пішли на поступки. У виконавчий увійшли від солдат від нас 15 осіб, есерів і меншовиків 5 осіб, у Військово-революційний комітет 3 наших, 1 від блока, від селян 2 особи, від робітників 1» [9, арк. 59].

Про боротьбу між українськими й більшовицькими агітаторами у середовищі військових свідчить ще один документ з цього фонду: «Особливу увагу (українська військова рада – О.Д.) їх апетити вподобали 2 Заамурський залізно-дорожний батальйон, як тому, що наша частина багата інженерним майном, так і тому, що тут цитадель більшовизма. Спроби українізувати цю частину були, але вони розбилися в протидію українців солдат цієї частини, які відмовилися відділятися» [10, арк. 20].

Знаходимо й документи, які підтверджують поширення на території Волинської губернії безладу, анархії, самовільного захоплення поміщицького майна. Так, «в районі Антопольської волості анархія приймає щоразу більші розміри: в усіх розграбованих економіях місцеві селяни забрали самовільно весь живий і мертвий інвентар, повалили будівлі й огорожі садиб» [11, арк. 2], «15 січня цього 1918 р. Сільський Комітет прибув в Хижинецьку економію, насильно змусив завідуючого і ключника віддати ключі від всіх економічних будівель і заволодівши економією Сільський Комітет почав наводити свої порядки» [11, арк. 4], «останнім часом в Острозькому повіті в деяких волостях розпочався похід проти волосних земських управ. У переважній більшості агітаторами виступають солдати з фронту по демобілізації» [11, арк. 10].

Цікаву та корисну для нашого дослідження інформацію знайдено в Центральному державному історичному архіві, м. Київ (ЦДАК України). Так, у фонді 317 «Прокурор Київської судової палати, м. Київ» є документ, в якому наведено приклад боротьби зі знищенням приватної власності. Прокурор Житомирського окружного суду повідомляє свого керівника про те, що «24 липня ц. р. (1917 р. – О. Д.) в с. Меленці Новоградволинського повіту, за вироком сільського зібрання з числа 180 господарів були побиті до втрати свідомості й потім кинуті живими в могилу місцеві селяни Микита Адамчук, 17 років і Варфоломій Жуковський, 30 років, запідозрені у підпалах і крадіжках у цьому ж селі» [12, арк. 1].

Із-посеред обласних архівів, урахувуючи і кількісні, і якісні показники зосередженого там матеріалу, найбільшу цінність для нашого дослідження мають фонди Державного архіву Волинської області (Держархів Волинської обл.) та Державного архіву Житомирської області (Держархів

Житомирської обл.).

Фонди Державного архіву Рівненської області (Держархів Рівненської обл.) зберігають матеріали, які дають змогу аргументувати деякі оцінки військово-політичних процесів у досліджуваній період. Деяку інформацію стосовно військово-політичних процесів на Волині в 1917–1921 рр. містить Державний архів Тернопільської області (Держархів Тернопільської обл.), частина якої свого часу входила до складу Волинської губернії.

Фонд 3 «Луцька міська управа» Держархіву Волинської області охоплює документи, які безпосередньо стосуються військово-політичних колізій у Волинській губернії в досліджуваній період. Значний пласт фонду складає листування міської влади з жителями міста стосовно наведення порядку в місті в умовах воєнного стану, циркуляр УЦР про вибори до складу єврейської ради, органів місцевого самоврядування, постанови Луцької міської думи про створення й зміцнення революційної влади, накази Луцького повітового коменданта тощо. Так, 19 грудня 1917 р. Волинський губернський комісар Куриленко повідомив повітових комісарів, що: «є відомості, підтвержені силою скарг, які до мене надходять від окремих осіб із різних місць губернії, що Волосні Земельні комітети, не ждучи відповідних розпоряджень з боку вищих установ, взяли на себе безпосередній почин в справі обліку і охорони маєтків і сими діями своїми прибільшили панування в губернії безладдя» [13, арк. 5], а 8 квітня 1918 р. повідомив наступне: «між німецькою військовою та місцевою цивільною владою виникають непорозуміння, а також видаються в деяких місцях німецькою владою розпорядження, знемагаючи до переростання вільного поступу в міських та інших поселеннях» [13, арк. 51].

У цьому ж фонді є доповідна начальника Луцької повітової міліції Луцькій міській управі від 4 вересня 1917 р.: «Населення м. Луцька в останній час з напливом великої кількості біженців та іншого пришлого елементу збільшилося більше, ніж в двоє. З'явилося багато осіб, які здійснюють в місті щоденно крадіжки, грабунки та інш.» [14, арк. 2], а також резолюція Луцької міської Думи з питання про політичну ситуацію 30 жовтня 1917 р., де зазначено: «Рішуче засуджуючи захоплення влади меншістю демократії, демократична дума м. Луцька, рахуючись з тим, що коаліційний Тимчасовий Уряд перестав існувати, вважає, що необхідно прийняти самі невідкладні міри до створення нової влади» [14, арк. 37].

16 березня 1918 р. голова Луцької міської думи доповідав, що «з моменту приходу в м. Луцьк німецьких військ усілякими розпорядженнями німецької комендатури всі політичні, економічні та особисті громадянські права містян грубо порушені» [15, арк. 31].

Матеріали фонду 560 «Волинська просвіта» Держархіву Житомирської області знайомлять із діяльністю місцевих осередків «Просвіти», їх структурою, організаційними засадами та напрямками роботи з місцевим населенням. Зосереджені тут документи дають змогу визначити роль цієї організації в суспільному житті губернії, впливу її діяльності на підняття рівня національної свідомості волинян. Загальні збори Волинської Просвіти дня 29 червня 1917 р. «а) вітають Українську Центральну Раду; б) висловлюють їй своє повне довір'є; в) визнають її тимчасовим урядом Українського народу; г) вітають Генеральний Секретаріат; д) кличуть до помочи Центральній Раді й Генеральному Секретаріатові весь український народ на Волині і всі сили неукраїнської демократії» [16, арк. 8].

Серед документів фонду р-2399 «Волинський губернський комісар Генерального секретарства України» цього ж архіву наявні накази, циркуляри представників місцевої влади, відомості про політичну та економічну ситуації на Волині, циркуляри волинського губернського комісара, повідомлення про бойові дії на території волинських повітів, листування з повітовими комісарами та міськими головами. Так, у фонді р-2399 є документ, яким міністр внутрішніх справ пропонує губернським і повітовим комісарам: «негайно вивісити в рамках на видних місцях по всіх державних і громадських інституціях третій й четвертий Універсали Української Центральної Ради. Всякі постанови і розпорядження бувшого Російського Временного Правительства, а також оголошення і накази большевиків познімати. Всі написи і вивіски повинні бути негайно зробленими на українській мові» [17, арк. 54]. 20 січня 1918 р. Волинський губернський комісар В'язлов заборонив «без відповідного дозволу скуповувати, діставати, обмінювати даремно, як од військових частин, так і від окремих вояків якеб-то не було майно, а саме: зброю, огневу й холодну, набої, ручні гранати і т.п.» [18, арк. 13-зв], а 8 лютого 1918 р. Волинський губернський комісар отаман Болбачан попередив місцеве населення: «Забороняється в межах Волинської губернії під будь-яким приводом купувати, носити і зберігати всіляку зброю, снаряди і бомби без необхідного на це дозволу» [17, арк. 34].

Цікавими є документи, згруповані у фонді 215 «Рівненське реальне училище» Держархіву

Рівненської області, у якому збереглося листування адміністрації реального училища з освітянськими управлінськими органами стосовно евакуації та реевакуації училища, провадження навчального процесу, відстоювання українського характеру навчального процесу при різних владах, збереження майна, журнали засідань батьківського комітету училища. На особливу увагу заслуговують матеріали, присвячені організації Рівненського військово-спортивного комітету й курсів допризовного вишколу учнів реального училища [19].

Фонд 5 «Мировий суд IV дільниці Рівненського судово-мирового округу» Держархіву Рівненської області зберігає дані про суспільно-політичну ситуацію в регіоні. Про це ми можемо судити з тих справ, які тут зосереджені. Це справи про ухиляння від мобілізаційних заходів, про завищення цін та спекуляцію, про порушення громадського спокою, підбурення місцевої людності, заклик до непокори українській владі. У фонді 2 «Дубенський з'їзд мирових суддів в м. Дубно, 1897–1919» зберігаються документи, аналіз яких дозволяє простежити зміни в судовій системі Української держави в добу УЦР. Тут знаходимо лист Генерального Секретаріату УНР від 14 жовтня 1917 р., де читаємо: «З'їзд губернських і повітових комісарів прийняв резолюцію про посилення боротьби з таємним винокурінням, продажем вина, дезертирством, самосудами, розбоями, грабунками, які здійснюються як окремими особами, так і групами осіб» [20, арк. 91].

Фонд 241 «Кременецька повітова земельна управа Волинської губернії» Держархіву Тернопільської області зберігає свідчення про те, як українська влада намагалася вирішити земельне питання на території Волинської губернії, що відображено в протоколах засідань Волинського губернського земельного комітету, Кременецької повітової земельної управи. Для контролю за володінням землею запроваджено її облік з боку місцевих земельних комітетів, створено оцінні відомості на худобу, узято на облік нетрудові господарства, передбачено низку заходів для боротьби з розкраданням місцевим населенням поміщицького майна. Тут читаємо: «В районі Святецької волості в останні дні в селах Дмитрівка, Ільковці, Вороновці, Козачки населенням при сприянні квартируючого в цих селах 64 Казанського полку розгромлені поміщицькі маєтки. Розграбоване в помістях майно взято комітетом на облік, про що оголошено селянам. Однак це справи не врятувало» [22, арк. 68–68-зв]. Збори Кременецького повітового земельного комітету спільно з представниками сільських товариств Кременецького повіту 20 березня 1918 р. ухвалили таке: «передача усіх млинів у розпорядження сільських общин, так як орендарі їх не оберігають народних інтересів, просити повітовий земельний комітет в першу чергу забезпечити насінням 5 волостей, найбільш постраждалих від війни: Бережанська, Радзівилівська, Почаївська, Св.Олексинецька, Білокриницька» [23, арк. 42-зв].

У фонді р-2804 «Кременецька повітова земельно-ліквідаційна комісія Волинської губернії» зберігаються повідомлення про діяльність Кременецької земельно-ліквідаційної комісії, самочинних сільських комітетів, скарги на пограбування поміщицьких маєтків і розорення їхніх господарств, акти, протоколи й листування з Кременецьким повітовим староством про ліквідацію справ Кременецького повітового земельного комітету. Зокрема: заява священика с. Янковиць Білозерської волості А. Костановича «5 грудня 1917 року селяни с. Янковиць розгромили і розграбували належне мені майно, а саме: будинок, возовню, сіно вал, стодолу, кінну молотилку, соломорізку, паркан, молодий ліс (2 десятини), амбри, криницю (знищено), сарай (загальна сума збитків 46100 рублів)» [23, арк. 12], заява землевласниці Кременецького повіту Вишгородської волості Тенклі Сокольницької про самовільну рубку лісу селянами сіл Ванджулова, Карночувки, Янковці, Москалювка [23, арк. 22] і т. ін.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Виходячи з опрацьованого архівного матеріалу, вважаємо, що їх доцільно класифікувати на категорії: нормативно-правові акти державних органів влади періоду Української революції, документація виконавчих структур, документи місцевих органів влади, документи військового характеру, матеріали політичних партій і громадських організацій, листування й документи особистого характеру.

При цьому архіви колишніх територіальних одиниць Волинської губернії значно деталізували сприйняття процесів доби Української Центральної Ради маловідомими широкому загалу дослідників фактами історії Волині.

Джерела та література

1. Українська Центральна Рада : док. і м-ли : у 2 т. / Ред. кол. : В. А. Смолій, О. Д. Бойко, Ю. М. Гамрецький та ін. – К. : Наукова думка, 1996–1997. – Т. 1 : 4 березня – 9 грудня 1917 р. – 1996. – 590 с., Т. 2 : 10 грудня 1917

- р. – 29 квітня 1918 р. – 1997. – 424 с.
2. Український національно-визвольних рух. Березень–листопад 1917 року : док і м-ли / Упоряд. В. Верстюк (керівник) та ін. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2003. – 1024 с.
  3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 1063, оп. 1, спр. 7.
  4. ЦДАВО України, ф. 1064, оп. 1, спр. 9.
  5. ЦДАВО України, ф. 1064, оп. 1, спр. 10.
  6. ЦДАВО України, ф. 1115, оп. 1, спр. 11.
  7. ЦДАВО України, ф. 2581, оп. 1, спр. 49.
  8. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 5, оп. 1, спр. 14.
  9. ЦДАГО України, ф. 57, оп. 2, спр. 19.
  10. ЦДАГО України, ф. 57, оп. 2, спр. 28.
  11. ЦДАГО України, ф. 57, оп. 2, спр. 232.
  12. Центральний державний історичний архів, м. Київ (далі – ЦДІАК України), ф. 317, оп. 4, спр. 5785.
  13. Державний архів Волинської області (далі – Держархів Волинської обл.), ф. 3, оп. 1, спр. 1541.
  14. Держархів Волинської обл., ф. 3, оп. 1, спр. 1629.
  15. Держархів Волинської обл., ф. 3, оп. 1, спр. 1714.
  16. Держархів Житомирської обл., ф. 560, оп. 1, спр. 2.
  17. Держархів Житомирської обл., ф. р-2399, оп. 1, спр. 1.
  18. Держархів Житомирської обл., ф. р-2399, оп. 1, спр. 21.
  19. Держархів Рівненської обл., ф. 215, оп. 2.
  20. Держархів Рівненської обл., ф. 2, оп. 1, спр. 133.
  21. Держархів Тернопільської обл., ф. 241, оп. 1, спр. 2.
  22. Держархів Тернопільської обл., ф. 241, оп. 1, спр. 9.
  23. Держархів Тернопільської обл., ф. р-2894, оп. 1, спр. 2.

УДК 82.09:821.161.2Лазарук

Ірина Лазарук-Кузьміна

Лесин цикл у творчості волинського поета Віктора Лазарука

У статті основна увага спрямована на провідні паралелі між Віктором Лазаруком і Лесею Українкою. Публікація вміщує розвиток пізнавальної самостійності, людяності, чистоти і щирості у творчості митців.

Ключові слова: творча діяльність, значення творчості, проблема людини і природи, образ Лесі Українки.

Лазарук-Кузьміна І. Лесин цикл в творчестве волинского поэта Виктора Лазарука.

В статье основное внимание направлено на ведущие параллели между Виктором Лазаруком и Лесей Украинкой. Публикация содержит развитие познавательной самостоятельности, человечности, чистоты и искренности в творчестве поэтов.

Ключевые слова: творческая деятельность, значение творчества, проблема человека и природы, образ Леси Украинки.

Lazaruk-Kuzmina I. of Lesya's cycle in work of the Volyn poet Victor Lazaruk's

In the article basic attention is sent to the leading parallels between Victor Lazaruk and Lesya Ukrainian. A publication contains development of cognitive independence, humaneness, cleanness and sincerity in work of poets.

Key words: creative activity, value of work, problem of man and nature, character of Lesya's Ukrainian's.

«І все ж маємо відчуття затамованої блискавиці. Можливо, це якраз добре – бачити поета справжнього і знати, що його здібності не відкрилися ще на всю потужність, що в ньому назбиралося немало вогню, який він пригашує, стримує, боячись вибуху. Та, власне, тепер, коли захоплено входимо в таємниці творчості Віктора Лазарука, ми хотіли б сказати йому: «Розряди блискавку свого слова, загрими над Світязем, але так, щоб Каспій та Байкал почули. Ти можеш»

Дмитро Павличко [11, 3].

Письменник починається від тієї землі, на якій побачив світ. Її мальовнича краса, її дихання, її тремкий, ледь уловимий запах проникають у дитячу душу і залишаються в ній назавжди. І згодом уже ніякі зусилля найдосвідченіших чужинців неспроможні стерти зі свідомості цю красу, бо вона стала рідною і визначальною в поведінці.

Віктор Лазарук почав свій життєвий шлях на Волині, де ліси й луки сповнені дивовижними